

DERLIKE

Driemaandelijks tijdschrift van de
heemkring "Dorp en Toren", Deerlijk.

Verantwoordelijke uitgever : F.Byttebier, Beverenstraat 37, 8740 Deerlijk

Ledendienst : Gemma Defraeye, Tulpenlaan 55, 8740 Deerlijk

Bankrekening 068-0643340-63 van Dorp en Toren

Lidmaatschapsbijdrage : 300 fr.

Erelidmaatschapsbijdrage : minimum 500 fr.

Redactie : Albert Bruggeman, Romain Bulcaen, Freddy Byttebier,

Hugo Defraeye, Armand Deknuddt, Marcel Demeyere, Gilbert

Depamelaere, Philippe Despriet, Paul Vanaverbeke, Nelly Verhelst

Lay-out : Nelly Verhelst

Typen : Gemma Defraeye

Inhoud : 10de jaargang, nr.2, oktober-november-december 1987.

Sint-Lodewijk : van Pladijshoek tot S(a)int-Louis (dl.I)	Paul Vanaverbeke	35 - 39
Hier klapt men Deerlijks.	Freddy Byttebier	40
Het stakerslied : In 't Rattenkot van Vandenbergh	Hugo Defraeye	41 - 45
Het parochiaal Sint-Ceciliakoor.	André Buysschaert	46 - 53
Foto's uit de oude doos.	Freddy Byttebier	54
Het Deerlijkse dialect onder de loupe genomen (dl.II)	Rik Demeyere	55 - 63

De auteurs zijn verantwoordelijk voor hun bijdrage.

Sint-Lodewijk: van Pladijshoek tot S(a)int-Louis (dl.1)

Paul Vanaverbeke.

Het deel van de gemeente Deerlijk dat vandaag bekend staat als Sint-Lodewijk of Sint-Louis heeft niet altijd deze naam gedragen.

De huidige algemeen gebruikte benaming is zelfs van vrij recente datum en heeft pas na de erkenning van het gehucht als zelfstandige parochie een ruime verspreiding gevonden.

De nieuwe parochie, opgericht per K.B. van 23 oktober 1855, kreeg de naam "Sint-Louis". De keuze van de naam "Sint-Louis" of "Sint-Lodewijk" (naar de Heilige Lodewijk, koning van Frankrijk) zou teruggaan op het feit dat een aantal personen die "Louis" heetten een belangrijke rol gespeeld hebben bij het tot stand komen van de parochie in het midden van vorige eeuw. Vooropgeschoven worden vooral Louis Vanackere, toenmalig burgemeester van Deerlijk, Louis Verriest, toenmalig schepen van Deerlijk en inwoner van Sint-Lodewijk en Louis Van Slambrouck, laatste proost van de kapel en eerste pastoor van de nieuw opgerichte parochie.

De vraag of er een werkelijk verband bestaat tussen de keuze van de naam "Louis" en de zonder twijfel belangrijke inspanningen van de drie vorennoemden blijft open. Onmogelijk is het uiteraard niet. De grondslag voor dit eventueel verband lijkt te zoeken bij Guido Gezelle. Bij de installatie van E.H. Augustinus Van Baeten als pastoor van Sint-Louis op 3 juli 1866 werd deze laatste immers in de vorm van een gedicht bij de tafelrede toegewenst... *Eene gezondheid kloek en sterk, Om te doen uw pastorswerk; En gelijk uw parochie is gemaakt uit den Pladijshoek, Door de hulpe van de drie Louis : Van Ackere, Verriest en Slambrouck,...* Guido Gezelle vermeldt het gedicht (1) en ook L. Slosse (2) maakt een allusie op de drie Louis : geen van beiden stelt het verband echter uitdrukkelijk.

Overigens heeft het niet zo heel veel gescheeld of van de naam "Sint-Louis" was in de geschiedenis geen sprake geweest. Was de afscheidingsbeweging van de Pladijshoek, die in de jaren '30 van vorige eeuw voor nogal wat politieke tribulaties gezorgd had, met succes bekroond geworden, dan zou de nieuwe afgesplitste gemeente "Sint-Janskapelle" geheten hebben (3).

(1) G.GEZELLE, Het Pelgrimsboekje van Sint-Louis bij Deerlijk, Bibliotheke "Rond den Heerd" Nr.XXI, Kortrijk, 1874, p.40

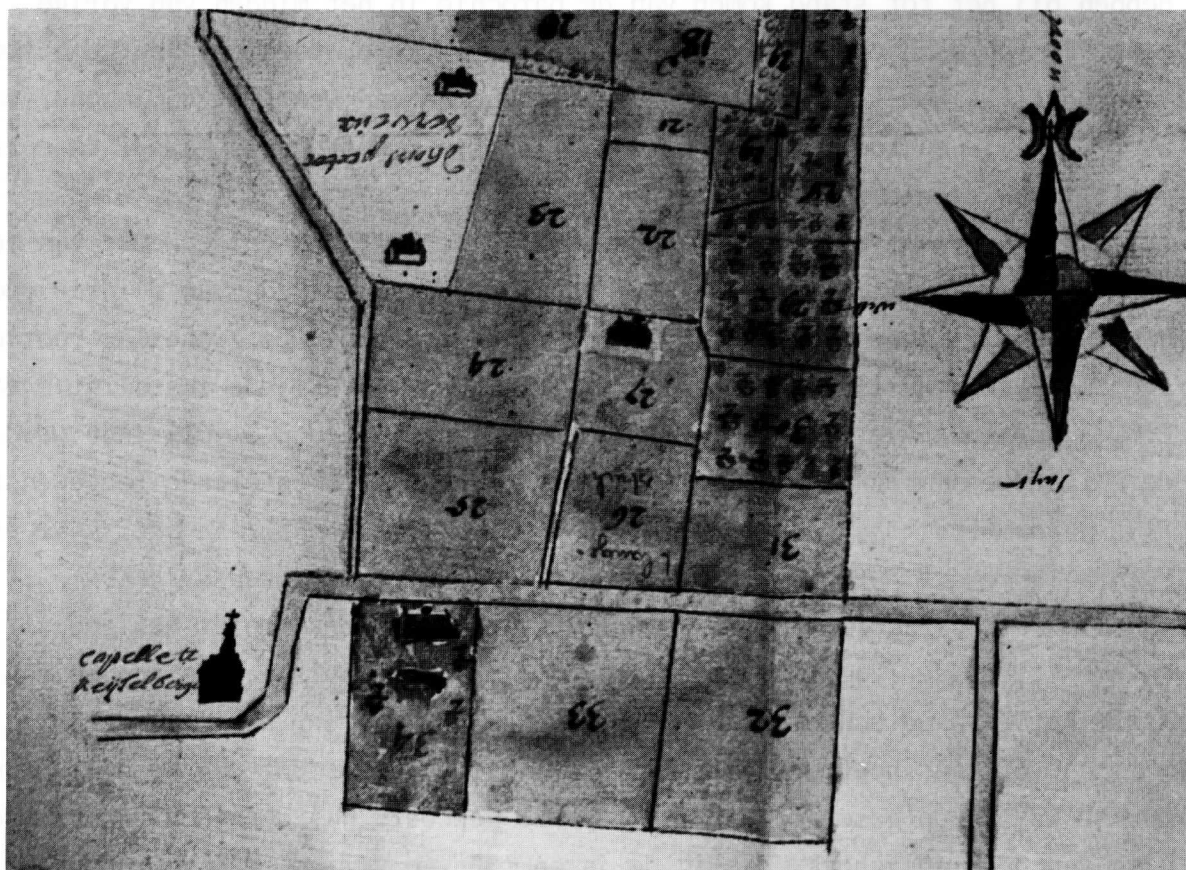
(2) L.SLOSSE, Rond Kortrijk : Sint Louis, Roeselare, 1914-1916 (Handzame, 1977), p.1729

(3) Rijksarchief Kortrijk, Gemeentearchief Deerlijk, nr.33 : Petitie van 9 oktober 1832

De invloed van het Frans in de bestuursaangelegenheden van vorige eeuw zal er zeker toe bijgedragen hebben dat de Franstalige variante "S(a)int Louis" de meest populaire en in de volksmond praktisch uitsluitend gebruikte naam van het gehucht geworden en gebleven is.

Op vandaag zijn de oudere benamingen trouwens volledig in onbruik geraakt als aanduidingen voor het geheel of zijn hoogstens nog in een aantal plaatselijke toponiemen in beperkte mate terug te vinden.

De minst gekende en zeer zelden gebruikte benaming in oorspronkelijke akten is "Kezelberg". In een anoniem handschrift gevonden tussen de nota's van Leon Defraeye, is er sprake van *eene Kortrijksche familie, die de kapel der Onbevleete Ontvangenis op den Kezelberg langs de heerweg van Sweveghem naar Vichte stichtte* (4). Ook een inventaris, opgemaakt in het jaar 6 van

Detail uit de 3de kaart van het renteboek van de heerlijkheid te Frans (anno 1768). De "capelle te Keysselberge" lag langs de "straete van Vichte naar Sweveghem" (heden Kerk- en Kapelstraat). Bemerkt dat van de Pladijstraat toen nog geen sprake was.

(R.A.K., Fonds Colens, nr.168; Dorp en Toren, foto nr.1283)

(4) Archief Leon Defraeye - Gemeente Deerlijk

de Franse Republiek, noemt - volgens dezelfde bron -, *alle de effecten bevonden in de capelle van O.-L.-Vrouwe te Keselbergen*.

Een verder onderzoek van het etymologisch- en archiefmateriaal kan hier ongetwijfeld meer klaarheid scheppen. In elk geval wordt met de Kezelberg hoogstwaarschijnlijk de huidige Olieberg bedoeld.

"Bottenhoek", een andere naam voor het gehucht, duikt een aantal keren op in documenten die vooral uit de eerste helft van de 19de eeuw dateren. Sporen van vóór 1800 zijn eerder zeldzaam en na 1855 verdwijnt de naam ten voordele van "Sint-Lodewijk" (cfr supra).

De parochies van het Bisdom Gent (waartoe Deerlijk op dit ogenblik behoorde) werden op 30 november 1802 heringericht : in het overzicht van de "annexen" (openbare bidplaatsen zonder de rang van kerk of parochie) wordt gewag gemaakt van "den Bottenhoek, onder Deerlijk." De "Almanach van het Bisdom van Brugge" van 1835 vermeldt onder de bidplaatsen : "Deerlijk, Bottenhoek" (5).

Wanneer 20 wijkbewoners daarentegen op 9 oktober 1832 een smeekschrift richten aan Koning Leopold I in verband met hun zelfstandigheidsdrang ten opzichte van Deerlijk, betitelen zij zichzelf als inwoners van de "Pladijshoek" (3).

De zeer uitgebreide briefwisseling in deze laatste zaak tussen het gemeentebestuur, het arrondissementscommissariaat in Kortrijk en de Gouverneur en de Bestendige Deputatie van de Provincie-Westvlaanderen (6) gebruikt eveneens in de ambtelijke terminologie steeds de term "Pladijshoek" wanneer er sprake is over het huidige Sint-Lodewijk of hoogstens een enkele keer "Pladijshoek of Bottenhoek" en dan nog alleen wanneer anderen (d.w.z. niet-inwoners) het over Sint-Lodewijk hebben (7).

Deze gegevens laten ons toe te veronderstellen dat "Bottenhoek" eerder een volkse bijnaam, een spotnaam was voor het gehucht of de inwoners ervan. Een gemeentelijk document van eind 1837 met een vermelding *de Pladijshoek, vulgairément nommé Bottenhoek* sterkt ons in deze overtuiging (8).

(5) L.SLOSSE, o.c., p.1730

(6) P.VANAVEERBEKE, 300 jaar Sint-Lodewijk, Deerlijk, 1980, p.31-36; R.BULCAEN, De afscheidingsbeweging van de Pladijshoek, in Derlike II, 2 (1979) p.46-48.

(7) Rijksarchief Kortrijk, Gemeentearchief Deerlijk, nr.33 : Brief van de arrondissementscommissaris aan het gemeentebestuur van Deerlijk (14 oktober 1837)

(8) Rijksarchief Kortrijk, Gemeentearchief Deerlijk, nr.33 : Verslag opgesteld door de gemeentelijke administratie op vraag van de arrondissementscommissaris (oktober 1837)

Pastoor Slosse schreef in zijn boekje over Sint-Lodewijk zelfs letterlijk dat *Bottenhoek zoveel betekent als (...) een verlaten hoek waar botte, onbeschaafde uilen van mensen wonen* (9).

Bij De Bo (10) lezen wij onder het trefwoord "Pladijs": *De nieuwin-gerichte prochie Sint-Louis, die voor het burgerlijk nog deel maakt van de gemeente Deerlijk, was vroeger een gehucht dat men den Bottenhoek hiet (van Bot, fr. Stupide, grossier) en later, om diens smaadnaam te doen verdwijnen, Pladijshoek, het woord "bot" opvattende als vischnaam, en hem dus vervangende door een anderen vischnaam die meer of min synoniem is.*

Guido Gezelle stelde het niet zo scherp : *Aan Bottenhoek en zie ik geen anderen smaad of verwijtsel hangen als de ongeleerdheid van die alder-eerste inwoners van Sint-Louis, immers "bot" is in 't vlaamsch ook ongeleerd te zeggen* (11).

Om aan te tonen dat de toenmalige inwoners van Sint-Lodewijk wel degelijk de kwalificatie "bot" of "dwaas" verdienden, vinden we ook hier het klassieke volksverhaaltje.

Op een dag wilde iemand van de Pladijshoek de kapel binnengaan met zijn wandelstok, die hij horizontaal achter de rug en onder zijn armen hield. De brave man bleef op deze manier met de uiteinden van zijn stok haperen en maakte dan maar de opmerking dat het deurgat te smal was.

Theodoor Sevens daarentegen vond de inwoners van de Pladijshoek helemaal niet zo dom daar hij een mogelijke verklaring zag in het feit dat daar armere mensen met "butten, botten of korven met kleine waren rondventten". Hij zag in het element "Botte-" ook enige gelijkenis met de Friese mansnaam "Bette"

In elk geval lijkt een afdoende etymologische verklaring voor het element "bot" niet zo eenvoudig; dat de niet-inwoners het interpreteerden als "dwaas" en het geheel als spotnaam gebruikten, lijkt o.i. aanvaardbaar. Het gebruik van de naam "Bottenhoek" voor het aanduiden van het ganse gehucht, is uit de volksmond verdwenen. Slechts een klein gedeelte van een nieuwe woonwijk op en aan de voet van de Olieberg wordt er op vandaag nog mee bedoeld. De oorspronkelijke betekenis van de (spot)naam is hier uiteraard volledig verloren gegaan.

(9) L.SLOSSE, o.c., p.1730, voetnoot 2

(10)L.-L. DE BO, Westvlaamsch Idioticon, Gent, 1892, (Handzame, 1976) p.750

(11)G.GEZELLE, o.c., p.30-31

De oudst gekende aanduiding blijkt zonder de minste twijfel "Pladijshoek" te zijn : dit toponiem is honderden jaren "de" omschrijving voor deze uithoek van Deerlijk geweest, tot in het midden van vorige eeuw "Pladijshoek" geleidelijk aan het onderspit heeft moeten delven ten voordele van "Sint-Lodewijk".

Voorbeelden van "Pladijshoek" zijn legio. Als illustratie uit een vroege periode citeren we de betreffende zinsnede uit een van de belangrijkste documenten voor de geschiedenis van Sint-Lodewijk, de stichtingsakte van 30 september 1666, door het Kortrijkse echtpaar Adriaen Andries en Joanna D'hont van de kapel op de Pladijshoek : *... hebben onlanx ghedaen bouwen een nieuwe capelle t'haerder eeren* (d.w.z.ter ere van O.-L.-Vrouw), *opden herwech loopende van Sweveghem naer der Vichte op een plaetse ghe-naempt den pladyshouck op het utterste vande prochie van Derlick...*(12). Ongeveer 300 jaar later handelen de verslagen van het College van Burgemeester en Schepenen en van de Gemeenteraad uit de 19de eeuw met als onderwerp het uitbreiden van de kapel en de eventuele oprichting van een nieuwe parochie in dat gedeelte van de gemeente over *...het verzoekschrift geteekend door een groot getal inwoners van den Pladijshoek te Deerlijk...* (13).

Over de ware betekenis van deze naam zijn reeds heel wat hypothesen geformuleerd.

Guido Gezelle schreef in zijn Pelgrimsboekske : *Ik voor mij zou Pladijshoek aanzien als den oudste name, en, omdat de Pladijzen, van de jaren 1200, in de vlaamsche gedichten bekend staan al(s) eetkost van arme lieden, zoo zou ik Pladijshoek vertalen armen hoek* (14).

Ook het verhaaltje - uit de volksmond overgeleverd en in die zin door L.Defraeye genoteerd - dat de stichter van de kapel Adriaen Andries bijna verongelukte door het schrikken van zijn paard bij een vijver waaruit een pladijs te voorschijn sprong en dat bijgevolg die vis zijn naam aan de wijk zou gegeven hebben, lijkt bijzonder ver gezocht en dient bijgevolg naar het rijk der fabelen verwezen te worden.

Uit het onderzoek van de historische bronnen en documenten blijkt overduidelijk dat in een andere richting dient gezocht te worden.

(wordt vervolgd)

(12) Rijksarchief Kortrijk, Acten en Contracten, 1666-1668

(13) Gemeenteraad Deerlijk 15 mei 1852

(14) G.GEZELLE, o.c., p.30

Hier klapt men Deerlijks

Freddy Byttebier.

rutte zin
 geen geld meer hebben
een skuiferlink
 een fluitje
een blekkie doze
 een blikken doos
trompen, tuten
 toeteren (van een auto)
een nette, ne keba, een buzze
 een boodschappentas
aan de karre steken
 iets helpen doorduwen, iets aanmoedigen
ie zie zinne peern, ie sjiekt eentje of
 gezegd van iemand die veel pijn heeft
een bakhuis, een mulle, een tote, ne smoel
 een aangezicht
ne rijke smous, smouter
 iemand die zeer welgesteld is
een zietje
 een klein vergiet voor huishoudelijk gebruik
strijen
 redetwisten, woordelijke ruzie maken : Maar zie ze daar ne keer
 staan strijen.
bestrijen
 streng berispen (vooral van kinderen) : 't Ee juste wree bestreen
 geweest.
een loete
 een fopspeen : Da kind es toch t'oud om nog mee een loete rond
 te leupen.
Wanneer je ergens op bezoek bent en aanstalten maakt om weg te gaan,
 zegt men : "mee wiens haaste?"

Bibliografie : L.-L.DE BO. Westvlaamsch Idioticon. Gent, 1892;
 Handzame, 1976

L.W.SCHUERMANS. Algemeen Vlaamsch Idioticon. Leuven,
 1865-1870

Het stakerslied: In 't Rattenkot van Vandenberghe

Hugo Defraeye.

In het archief Leon Defraeye-Gemeente Deerlijk vonden we een protestliedje dat dateert van 11 augustus 1927 en als titel draagt : In 't Rattenkot van Vandenberghe. Het werd verkocht tegen 1 frank tot steun van de stakers.

Op de wijk Steenbrugge in Stasegem, op de grens met Deerlijk, stond de textielfabriek Tissage l'Abeille (1). Die naam zou verwijzen naar de vorige werkring van een der stichters, Charles Vandenberghe, die gewerkt had als directeur in een Kortrijkse firma La Ruche (2).

Gebouwd in 1907 was de firma l'Abeille een vennootschap Vandenberghe & Destombes (3). In 1924 werd die omgevormd tot een N.V. Toen stonden er al 110 zuiver mechanische weefstoelen; in 1925 werd de fabriek vergroot en werden er 12 automatische getouwen Northrop aangekocht; twee jaar later nog eens 24. Die installatie van Engelse weefmachines was een primeur voor de streek.

In de periode voor de Eerste Wereldoorlog weefden ze al met "vier" (vuur) d.w.z. met stoom; onze zegspersoon Leo Faveere herinnert zich nog dat hij als kleine jongen de stoomketel zag vervoeren van het station naar de nieuwe fabriek over de slechte Stasegemstraat; boeren haalden hun paard van stal om het gevaarte te helpen trekken.

De textielprodukten van l'Abeille, katoenen draperie en matrastijk, gingen als warme broodjes van de hand naar Zuid-Amerika, de V.S. en het Nabije Oosten. De bedrijfsleiding (4) wilde overschakelen naar een twee-

(1) Tissage l'Abeille Deerlijk, zo ingeschreven in het Belgisch Staatsblad. De directie had ook geopteerd voor het postkantoor Deerlijk, omdat dit dichterbij lag dan dat van Harelbeke.

(2) L.DEFRAEYE. Deerlijk's Plaatsnamen, Drukk.De Leeuw, Deerlijk, 1942

(3) Charles Vandenberghe (1867-1959), zoon van een molenaar. Hij had de algemene leiding; zijn zoon Albert stond hem bij tot in 1935, jaar waarop deze een eigen fabriek oprichtte in Kortrijk. Destombes was de zoon van een rijk papierfabrikant uit N.-Frankrijk en getrouwd met de dochter van bankier Verschoore van de Bank van Kortrijk.

(4) De directeur van 1907 tot 1914 was Camiel Bolle, vader van André uit de Vercruysse de Solartstraat. Camiel werd in 1914 opgeroepen als soldaat en stierf in krijgsgevangenschap. Hij was leerling geweest aan de bekende Stedelijke Beroepsschool voor Weefkunde, Spinkunde, Verf- en Appreterkunde, gevestigd in de Sint-Janslaan en de Vlamingstraat te Kortrijk (nu Provinciaal Technisch Instituut, Graaf Karel de Goedelaan).

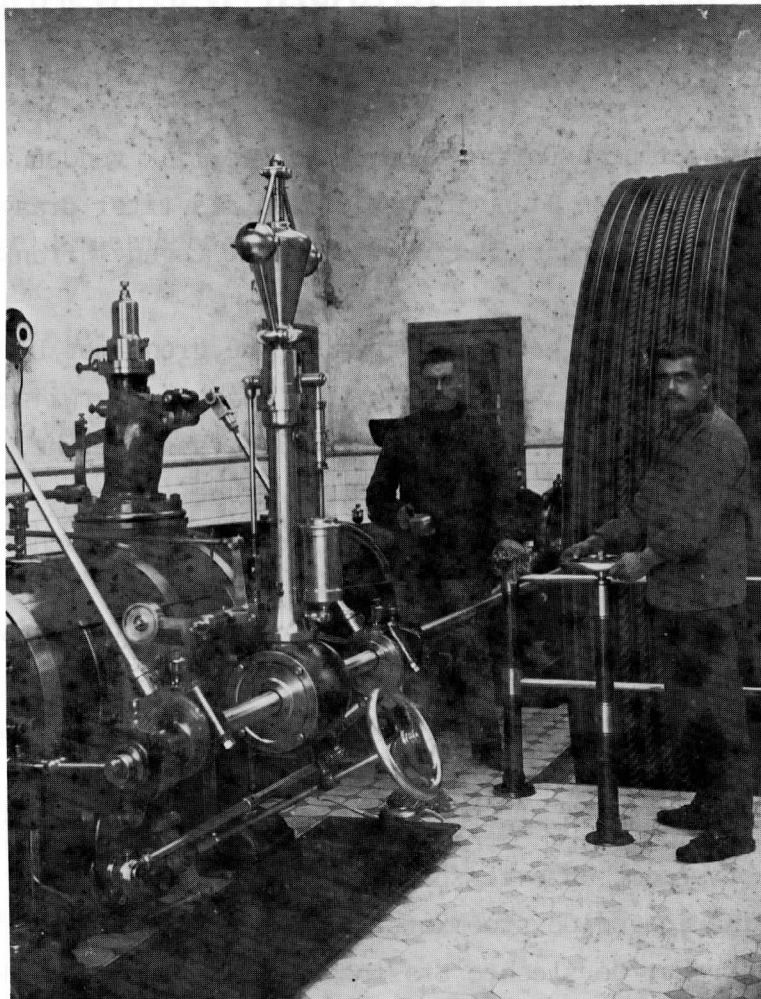

Foto genomen bij de in gebruikname van de stoommachine in 1907.

We bemerken links Remi Bossuyt en rechts René Coopman.
(Archief Leon Defraeye-Gemeente Deerlijk, foto gift Leon Bossuyt)

ploegenstelsel om aan de stijgende vraag te kunnen voldoen. Dat initiatief stuitte op een geweldige reactie van de arbeiders. Toen patroons en werknemers onwrikbaar op hun standpunt bleven, legde een staking het bedrijf stil; die duurde van Deerlijk Ommegang (eind juli) tot Deerlijk Kermis (eind september).

Charles Vandenberghe hield het been stijf, want hij had de arbeidscontracten opgesteld en vond dat zijn werknemers goed hun brood verdienden in het bedrijf, beter dan elders en hij wilde niet onderhandelen met de vakbond.

De harde kern van de stakers bestond uit de Waregemnaar Turie Wijmelbeke en de Deerlijknaar Stavie Steelandt (5).

(5) Gustaaf Steelandt (1888-1980) gemeenteraadslid in 1933 en zes jaar later schepen, A.C.V.-strekking.

De directie besloot over te gaan tot aanwervingen en de stakende arbeiders werden uitgenodigd het werk weer aan te vatten, zoniet zouden ze als vrijwillig ontslagnemend worden beschouwd. Het hek was nu helemaal van de dam : er volgden bedreigingen aan het adres van de bazen, er werd bedreigd met brandstichting van de fabriek... zodat de rijkswacht permanent ter plaatse bleef rondom de gebouwen.

Maar de soep wordt nooit zo heet gedronken als ze is uitgeschept en was er veel geblaat, dan was er weinig wol : geen vandalisme of geweldpleging.

Het aantrekken van werkwilligen = ratten lokte wel een spotlied uit. In goedkope rijmelarij werd uiting gegeven aan de afkeer voor enkele werkwilligen.

In de vier strofen hebben we gekruist rijm ababcdcd en afwisselend staand mannelijk rijm en slepend vrouwelijk rijm : b.v. in strofe 1 respect. stem en bestaan. De auteur Kozak kunnen we niet thuiswijzen.

De bazen waren vader Charles en zoon Albert Vandenberghe en de directeur van de weverij was Alfred Vervaeke (6). Onze bekende straatzanger Florke Bettens (7) werkte als chef van de doorhalers in l'Abeille en bracht op zijn manier kleur in het dagelijks bestaan :

Den Piet en Floren zijn voor elkaar geboren
En ligt er een schoon boomke geschoren
't Is voor den Piet (8),
Zei Floren.

We weten dat Florke ook staakte maar vermoeden dat hij zich niet bezondigde aan dit stakerslied.

In elk geval waren er maar een tiental "ratten" en die werden door de Harelbeekse cafébaas Camiel Vanhoe met de bestelwagen, voorzien van banken,

(6) Alfred Vervaeke, getrouwd met Henriëtte Deleersnijder, zus van o.a. de nu 97-jarige Achiël uit de Rodenbachstraat, België's oudste drukker. Alfred was hulpbediende geweest bij Camiel Bolle tot '14 en promoveerde dan tot directeur van de weverij. Na de Tweede Wereldoorlog ging hij weg bij l'Abeille.

(7) H.DEFRAEYE. Een dorpsfiguur Florke Bettens, in Derlike IX,3 (1986)p.67-79

(8) De Piet sloeg op een oude wever Jules die getrouwd was met Stella, kosteres in de kapel Ter Ruste; zij was ook de soepvrouw in de patronage tijdens de Eerste Wereldoorlog en velen kennen nog het straatrefreintje :
En Stille maakte soepe, 't e were van da vet,
'k gevoele 't aan mijn poepe, 'k moe were naar 't vertrek.
Een van de Deerlijkse reuzen heet Stella, naar die volksfiguur genoemd.

In 't Rattenkot van Vandenberghe

Aria : Viva Boma.

Refrein

Deerlijknaeren
Komt allen maar eens zien
Harl'beeknaeren
Gaan kruipen op hun kniën
Om bij Vandenberg' te werken als d'and're
[staan.]
Ziet eens die bende onderkruipers daar nu gaan
Vrouwenrokken
Zijn ook van de partij
Bultebrokken
Juist n'rattenpastei
Dit gespuis woekert daar in dit nest, wat een
Schuwt ze als de pest. [mest]

I

Zwoegers wij willen iets bezingen
En schreeuwt maar mee met volle stem
Tegen zulke schand'lijke dingen
Verzetten wij ons steeds met klem
We zullen het maar niet verdragen
En goed beschermen ons bestaan
Waaraan de ratten gulzig knagen
Bij Vandenberg' 't moet zijn gedaan.

II

Heel goed gekend in Harelbeke
Eerst is het Derijcker Georget
Geboren hier in onze streke
't Is eene fijne mistinguet
Met Verbrugghe ge moet het weten
Moest 't werk voor hem een zwijntje zijn
Met kop en staart zou 't hij opwreten
En nog maar slechts gehuwd te zijn.

III

W'hebben dan nog Vandebussche
Verkooper van gezouten visch
Hij is bij de ratten te zoeken
Hun staart legt hij in 't zout gewis
Staceghem's roem is ook aan 't gloren
Iemand steekt hare vlag ten top
't Is 'n Decock met lange ooren
Die sling'ren aan zijn blonde kop.

IV

Met de Vandevyvers van Bev'ren
Vormt de Deerlijksche Bulte ploeg
Om onderkruiperswerk te lev'ren
En zulks dan nog van 's morgens vroeg
Gendarmen moeten hen bewaken
Zulks is voorwaar een groote eer
Maar wij. we blijven moedig staken
W' eischen voldoening en niets meer.

Kortrijk, 11/8/27.

KOZAK

Dit lied zal verkocht worden aan den prijs van 1 fr. tot steun der stakers.

van Harelbeke naar Stasegem gevoerd, aanvankelijk onder begeleiding van de rijkswacht.

"Men" zegt dat die werkwilligen geen ervaring hadden in het bedienen van de textielmachines en achteraf zou "men" constateren dat zij voor vele duizenden frank schade hadden berokkend door hun onhandig geklungel en gebrek aan ervaring.

In Deerlijk werd het liedje niet in het openbaar gezongen, wel thuis of in gesloten kring. Wijlen Louise Vanwijnsberghe, echtgenote Valère Van Eeckhoutte, zou het nog gezongen hebben voor bureu (9). Wie het wel luidop en in 't publiek zong in Kuurne was de Deerlijknaar Remi Deroubaix. Dat gebeurde in een café niet ver van het huis van "rat Bulte". De gelegenheidszanger en zijn kornuiten werden door de rijkswacht meegenomen voor identiteitscontrole en later door de Harelbeekse rechtbank opgezadeld met een voorwaardelijke straf.

Onder de stakers waren er ook die uit twee ruiven wilden eten : eerst aandachtig de debatten volgen in de vakbondslokalen en dan vliegensvlug in de fabriek verslag gaan uitbrengen bij de bazen.

Er kwam na 9 weken een akkoord met kermismaandag; er werd weer gewerkt - in twee ploegen dit keer - en er bleven maar een drietal belhamels op het matje staan tot ze hun verontschuldiging aan de bazen hadden aangeboden. De toestand was genormaliseerd en de 170 werknemers stonden weer aan hun machines in de weverij, ververij en veredeling.

Later zouden er nog stakingen uitbreken in die firma. Toen was Jan Vandenberghe zijn broer Albert opgevolgd.

Op Sint-Barbara 1966 brandde de fabriek gedeeltelijk uit en sloot het bedrijf zijn boeken en zijn deuren. Nu is daar de firma "Prefab Verhaeghe, chalets en sauna's" gevestigd.

Dank aan onze zegspersonen :

- Alida Bettens, geboren in 1893, dochter van Florke.
- Leon Bossuyt, geboren in 1902; woonde tot voor een paar jaar in de Hoogstraat. Hij was bediende in l'Abeille tot 1933. Wijlen Martha Bossuyt, zijn vrouw was daar ook bediende; haar moeder was er conciërge, haar vader mecanicien.
- Leo Faveere, geboren in 1900; werkte er van 1914 tot 1966, eerst als wever, dan als boomoplegger en tenslotte 21 jaar als ondermeester-monteur.

Eveneens dank aan André Bolle en Gerard T'Joen (Braamakkerstraat) voor enkele uitweidingen i.v.m. de firma.

(9) Bron : de h.en mevr. Jerome Deknudt, Vichtesteenweg.

Het Parochiaal Sint – Ceciliakoor

André Buysschaert. (1')

Zingt 't bonzende Hosannalied
dat uit der Serafs harten schiet
die eeuwig voor God zingen ...
(Vlaams Hosanna)

Het "Vlaams Hosanna", een kerkboekje met gebeden, de Mis naar het Romeins Missaal, de Heilige Sacramenten, Verering van de Heiligen, de Hoogmis en liturgische gezangen voor de Vespers en het Lof in het Gregoriaans of het Latijn en Nederlandse geestelijke liederen met de muziek was in de jaren twintig en dertig van de 20ste eeuw reeds door vele gelovigen gekend.

In 1935 komt ook het "Volkszangboek", ten gebruike van de meezingende kerkgangers, bij sommigen in huis.

De jongelingenpatronage, de Zondagsschool voor meisjes, de Mariacongregatie voor meisjes, de Mariacongregatie voor jongens, de jeugdbewegingen en de geest van godsdienstigheid schiepen het gunstige klimaat voor het ontstaan en bestendigen van het parochiaal Sint-Ceciliakoor en de volkszang.

Over het ontstaan van het Sint-Ceciliakoor werden tot op heden geen schriftelijke documenten gevonden. Wat volgt is gebaseerd op mondelinge getuigenissen van personen die er in de beginperiode bij waren (1).

In 1934 was er reeds een mannenkoor, dat echter weer uiteen viel vóór de maand mei 1935. Nog geen jaar later startte het koor opnieuw. Het moet nog winter geweest zijn, want het was koud. De repetities grepen plaats in de bovenzaal van het klooster. Meester René Vandekerckhove dirigeerde en koster Jules Dehaene begeleidde. Beiden begonnen in 1935-1936 met de volkszang. Meester René was een grote voorstander van de volkszang. De zangers konden notenleer volgen samen met de leden van de fanfare St.-Cecilia bij

(1') André Buysschaert (°Deerlijk, 27.04.22) is hoofdonderwijzer op rust. Hij is secretaris van het koor en bewaarder van het archief.

(1) Marcel Bekaert (°Deerlijk, 17.06.20); Jan Berton (°Deerlijk, 18.07.14); Medard Naessens (°Deerlijk, 03.10.11); Frans Neyrinck (°Deerlijk, 01.01.20); Joseph Vandekerckhove, zoon van meester René, (°Knokke, 11.08.11); Michel Vandekerckhove (°Deerlijk, 29.12.19); E.H.Jozef Rooryck (°Hoogstade, 09.07.1901), in die tijd onderpastoor op onze parochie.

meester René, die ook dirigent was van de fanfare. Er gingen echter niet veel koorleden naar de lessen notenleer. Het koor zong, op het doksaal, vrij vlug elke zondag het Gregoriaans kyriale in de hoogmis. Ieder lid betaalde zelf zijn Vlaams Hosanna.

Het koor leerde echter ook het Gregoriaans proprium (intredezing, tussenzang, offerandezang en communiezang) van de hoogdagen. Op Pinksteren van 16 mei 1937, zong het koor voor het eerst volledig de hoogmis in het Gregoriaans. Hiervoor gebruikte men reeds het Volkszangboek. Later studeerde men ook meerstemmige Latijnse kyriales in voor de hoogdagen.

VOLKSZANGBOEK

TEN GEBRUIKE VAN DE MEEZINGENDE GELOOVIGEN

IN DE H. MIS, DE VESPERS

DE COMPLETEN EN HET LOF

MET NEDERLANDSCHE VERTALING ONDER DEN LATIJNSCHEN TEKST,

LITURGISCHE GEBEDEN

EN LITURGISCHE GEZANGEN IN DE VOLKSTAAL.

(Uitgave met Moderne Notatie)

MAATSCHAPPIJ St JAN DE EVANGELIST

DESLÉE EN CIE

Drukkers van den H. Stoel en van de H. Congregatie der Riten

DOORNIK (België)

1935

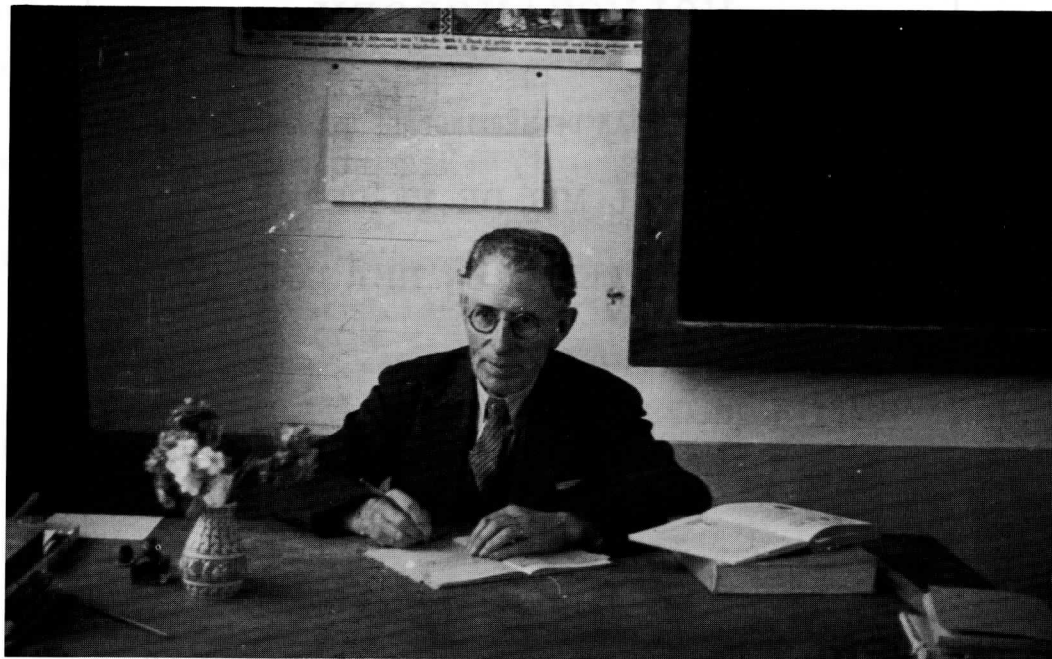
(Archief St.-Ceciliakoor)

Bij de stichting moet de samenstelling van het koor als volgt zijn geweest :

Dirigent : Meester René Vandekerckhove (+)

Orgelist : Jules Dehaene (+)

Zangers : Marcel Bekaert, Jan Berton, Leon Bruggeman (woont nu in Frankrijk), Lucien Bruggeman (+), Gerard Coorevits (+), Hilaire Degezelle (+), Florent Deloof (+), Aloïs Gardyn (+), André Huysentruyt (+), Nestor Huysentruyt (woont nu in Canada), Medard Naessens, Frans Neyrinck (woont nu in Nieuwenhove-Waregem), Gilbert, Joseph en Michel (+) Vandekerckhove (zonen van de dirigent), Jules Vandekerckhove, Michel Vandekerckhove, Michel Vercruysse (+)

Meester René Vandekerckhove in zijn klas.
(foto eigendom familie Vandekerckhove)

In 1937 nam Joseph Vandekerckhove geleidelijk de leiding van zijn vader over. Later nam het koor plaats in de kerk vóór de preekstoel met zuster Euphrasie aan het harmonium. Nu men in de kerk zelf zong konden ook vrouwen opgenomen worden, want in die tijd mochten zij nog niet op het doksaal gaan. Dit gebeurde waarschijnlijk in 1943. De eerste nog bewaarde ledenlijsten, één van de mannen met 32 leden en één van de vrouwen met 37 leden zijn gedateerd 1 augustus 1944. De zangers zaten vóór de preekstoel, de mannen aan de mannenkant (d.i. de rechterkant van de middenbeuk als men de kerk binnenkomt langs het portaal) en de vrouwen aan de vrouwenkant. De

dirigent stond in de middengang op een stoel juist vóór beide groepen en middenin het volk. Elke week werden nu twee missen gezongen om de volkszang te bevorderen. Een deel van de leden ging naar de mis van 8u30 en een deel naar de hoogmis van 10 uur.

In 1945 repeteerden de mannen en de vrouwen voor de eerste maal samen in de bovenzaal van het klooster.

Het oudste nog bewaarde document in het archief van het koor is een gedrukt programma voor Kerstdag 1943. Het koor zong de Kerstmis, de eerste

KERSTDAG 1943.

- Bijna al de vlaamse gezangen zijn met vóór- en tusschenspel:
Goed naar de leiding zien!
- Bij aanvang van het gewoon kerstlied: ADESTE... (door kinderstem), waarvan een gedeelte van elke stroof herhaald wordt door de zangers: neemt Volksz. blz. 325
Vanaf: 1. *Natum videte...* 3. *Deum infantem...*
2. *Et nos ovanti...* 4. *Sic nos amanti...*

KERSTMIS:

Introitus: Dominus dixit ad me...
Mis II
Credo IV Na de mis: *Tantum ergo... tweestemmig (geschreven boekje).*

EERSTE GELEZEN MIS:

bij 't bestijgen van 't altaar:
Herders Hij is geboren Nr 1. geschreven boekje.

na het Evangelie:
Vigilie van Kerstmis (Herderkes, die er zoo vroom) . Nr 5. geschreven boekje.

na de Consecratie:
Nu syt willekome (Let goed op de uitspraak!) Volksz. blz. 378 (strofen 1-3-4).
na weinige oogenblikken:
Geef Vrede, o Heer tweestemmig (zie losse blaadjes).

TWEDE GELEZEN MIS:

bij 't bestijgen van 't altaar:
Het Kindje Jezus is geboren Nr 6 geschreven boekje.

onmiddellijk na het Evangelie:
O Heldre Nacht tweestemmig Nr 3. geschreven boekje.

bij Nuttiging:
Door de Liefde laat U wekken (tamelijk breed) Volkszangboek blz. 381.

HOOGMIS:

Eigen der mis: harmoniumbegeleiding.
Gewone der mis: orgelbegeleiding: **Mis II met Credo IV.**
Onmiddellijk na «Ite missa est»: **Door de Liefde...** Vzb 381 1e en laatste stroof.

LOF:

- **O Salutaris Hostia tweestemmig** geschreven boekje.
 - **Alma Redemptoris (plechtige)** Volkszangboek blz. 292.
 - *Antwoord:* Dé-i Gé-ni-trix in-ter-ce-de pro nó-bis.
 - **Adeste (kinderstem)** met herhaalzing.
 - *Antwoord:* Sa-lu-la-re sù-um, al-le-lù-i-a.
 - **Tantum ergo tweestemmig** geschreven boekje.
- Onmiddellijk na «God zij gebenedijd»: **Geef vr. de, o Heer tweestemmig**
(de 5 strofen).

NOTA:

Op 2e KERSTDAG na de hoogmis: **Geef vrede, o Heer (1^e, 2^e en laatste stroof)**
Op 2^e KERSTDAG en op 2^e NIEUWJAARDAG: na het offertorium: **Puer natus in Bethlehem (in ecrdis jubilo) (1-2-3-8-9)** Volkszangboek blz. 322.

gelezen mis, de tweede gelezen mis, de hoogmis en het lof. Daar tweede kerstdag een zondag was en tweede nieuwjaarsdag dus ook, zong het koor dan eveneens de hoogmis. Het koor gebruikte het Volkszangboek, een met de hand geschreven boekje en losse blaadjes. Sommige liederen werden tweestemmig uitgevoerd.

De nu volgende jaren blijft het koor zijn taak verder vervullen tot Pastoor David in het voorjaar van 1957 een vergadering bijeenroept in de H.Hartzaal met het doel een bestuur te vormen en zangers en zangeressen aan te werven, om aldus een uitgebreid en homogeen koor te kunnen vormen. Er waren immers niet veel leden meer. Met eenparigheid van stemmen en met handgeklap werd het volgende bestuur samengesteld :

Proost : Onderpastoor Lagae; Zangleider : Daniël Wylaeyts;
Ere-voorzitter : Pierre Vandekerckhove; Voorzitter : Florent Deloof;
Ondervoorzitter : Leon Bossuyt; Secretaris : Lucien Bruggeman;
Peningmeester : Georges Dejager; Bestuursleden : Jozef Putman en Jan Berton.

Op de parochie zal men onmiddellijk de best geschikte zangers en zangeressen rekruteren, om zo gauw mogelijk te kunnen aanvangen met het aanleren van een tweestemmige mis van Moortgat.

In een brief van 7 mei 1957 aan de zangers schrijft het bestuur : Wij zijn het eens de Hoogmis - de Mis voor alle parochianen - alsmede de bijzondere kerkelijke diensten op gebied van zang datgene te geven wat past. Zodoende zullen wij ons volk kunnen laten aanvoelen en overtuigen dat "zingen is tweemaal bidden". Daarbij als we er ten slotte zouden toekomen dat gans de kerke meezingt, ware dit doel dan niet de inspanning waard ?

Een ledenlijst met aantekening van de aanwezigen voor de maanden mei en juni 1957 leert ons dat er 32 leden zijn van wie er gemiddeld 12 aanwezig op de repetities en 7 tot 12 in de wekelijkse hoogmis. De repetities grijpen plaats de woensdag om 20 uur in de bovenzaal van het klooster. De lijst vermeldt echter alleen mannen.

Op zondag 1 februari 1959 wil het koor het volk van Deerlijk reeds een beetje de schoonheid laten smaken van enkele koraalgezangen uit de nieuwe Vlaamse Mis van de Passionist P.Rafaël. Deze Vlaamse Mis werd daarna door de componist tijdens de missen systematisch aangeleerd en met de tijd door de hele kerk gezongen. Er werden boekjes in de stoelen geplaatst. De paters zijn het nog komen opnemen om elders aan te leren, daar de kerk hier helemaal meezong.

Van 1960 bestaan nog aanwezigheidslijsten van de zangsters, één van de

zondagen en één van de repetities op de dinsdagen. Op de repetities zijn er 7 tot 11 aanwezig (meestal dezelfde) en 's zondags 4 tot 11 (weer meestal degenen die de repetities bijwoonden).

In verschillende brieven worden de zangsters en zangers aangemoedigd om trouw de repetities voor het opluisteren van de hoogmis bij te wonen en nog leden op te zoeken. Ook in 1961 tracht het bestuur in brieven leden warm te maken voor de idealen van het koor, nl. kennis te maken en vertrouwd te geraken met de rijke verscheidenheid van liturgische gezangen en intens leren meeleven met de kerk. Er wordt erop gewezen dat het vooral een kwestie is van gewoonte. Het programma zal ter bespreking voorgesteld worden op de vergadering.

"Wij zijn fier dat op ons beroep wordt gedaan, om onze medeparochianen beter te doen medeleven met het liturgisch gebeuren van het kerkelijk jaar" schrijft het bestuur in zijn brief van 19 april 1961.

Gedurende de nu volgende jaren repeteert en zingt het koor rustig verder en werkt mee aan de liturgische vernieuwing (2). Er worden meer en meer gezangen in het Nederlands aangeleerd.

In 1968 telde het koor 15 zangsters en 17 zangers. Tot 1972 blijft het aantal schommelen rond de dertig. In 1973 neemt het aantal leden echter af tot 7 1/2 maar zij blijven elke week trouw een Eucharistieviering zingen samen met de koster-orgelist André Naessens (begeleid het koor sedert 1957).

Op het einde van 1973, om precies te zijn op woensdag 5 december, aanvaardt onze nieuwe medepastoor Joos Marichal de leiding van het uitgedunde koor. Het ledenaantal groeit weer aan tot 26. De koorraad van 19 augustus 1974 legt de doelstellingen nog eens vast zoals die reeds vroeger in praktijk gebracht werden. Naast de wekelijkse zaterdagavondmis om 17 uur, waarop wij een gemiddelde aanwezigheid noteren van 2/3 van de leden, verzorgt het koor nog 12 bijzondere diensten in de parochiekerk, 1 Eucharistieviering in St.-Anna (Molenhoek) en de priesterwijding van onze medeparochiaan P. Marc Kemseke in de kapel van de Paters Oblaten te Waregem.

Vanaf de herfst 1974 wordt meer en meer driestemmig en daarna vierstemmig gezongen. Op iedere wekelijkse repetitie worden de liturgische gezangen voor het volgend weekend ingeoeffend en uitgelegd door de dirigent.

Het koor ontwikkelt zich in de nu volgende jaren gestadig op muzikaal gebied. Voor iedere bijzondere viering wordt getracht minstens één nieuw vierstemmig werk te brengen. Af en toe zingen we nu ook de Eucharistievie-

(2) Schrijven van de zangsters en zangers van 29.11.1964.

ringen voor organisaties van de parochie die erom vragen. Dat begon in 1976 op donderdag 11 november voor de oud-strijders. Het ledenaantal is aangegroeid tot 34. Op 24 november 1976 werd de koorraad met vier door het koor gekozen leden uitgebreid.

De volgende jaren heeft het koor de wind in de zeilen. Er worden veel nieuwe werken aangeleerd zowel eenstemmige als twee-, drie- en vierstemmige. Daarbij wordt rekening gehouden met de evolutie van de liturgische gezangen. Op 19 maart 1977 kochten reeds enkele leden het zo pas verschenen nieuwe officiële liedboek voor de Vlaamse kerkgemeenschap "Zingt Jubilate". Korte tijd daarna werd het "het zangboek voor het koor", vooral voor de wekelijkse zaterdagavond om 17 uur. Het aantal leden blijft boven de dertig dank zij een volgehouden inspanning om de uittredende leden door nieuwe te vervangen. Het gonst in het koor van de activiteit. Dat bewijst de documentatiemap. Zij wordt steeds volumineuzer. Het aantal feestelijke en bijzondere door het koor gezongen Eucharistievieringen schommelt nu rond de 20 per jaar en zelfs meer. Na 1980 vermindert de belangstelling voor het zingen van de wekelijkse 17 uur-Eucharistieviering op zaterdag. De voorbereiding gebeurt echter nog altijd even verzorgd op de repetitie en een kleine groep leden houden er nog steeds aan deze gewone wekelijkse Eucharistievieringen te zingen op het doksaal in de hoop dat de hele kerkgemeenschap telkens goed zal meezingen.

In 1984 wordt het Sint-Ceciliakoor uitgenodigd door de Evangelisch Lutherische Singkreis uit Neunkirchen am Brand, waarmee onze parochie nauwe vriendschapsbanden onderhoudt in het kader van de groeiende verbroederingsgedachte tussen Deerlijk en Neunkirchen. Na een flinke voorbereiding zijn wij er heen gereisd van 20 tot 23 juli. Heerlijke dagen waren het, met goed geslaagde zangbeurten, alleen of samen met de Evangelische Singkreis en het Katholieke koor van Neunkirchen am Brand.

Dat is voor het koor een spoorslag geweest om de inspanningen van de laatste jaren voort te zetten.

In 1986-87 werd het vijftigjarig jubileum dubbel gevierd. Op 5 oktober 1986 greep in de St.-Columbakerk een koorfestival plaats met deelname van negen parochiale zangkoren uit het omliggende.

Met Pinksteren 1987 was de Evangelisch Lutherische Singkreis uit Neunkirchen am Brand in Deerlijk te gast. Op zondag 7 juni luisterden beide koren in oecumenische geest de mis van 11 uur op in de St.-Columbakerk. De dag erop brachten ze in het ontmoetingscentrum d'Iefte een gesmaakt programma van Duitse en Vlaamse volksliederen.

We hopen U met bovenstaande bladzijden enig inzicht verschaft te

hebben in de vijftigjarige geschiedenis van het St.-Ceciliakoor. Voor het opstellen ervan kon niet langer gewacht worden, daar het nu nog mogelijk was mondelinge getuigenissen te verzamelen om het gebrek aan archief van de beginperiode op te vullen. Het weze meteen voor alle verenigingen een aansporing om werk te maken van het verzamelen en goed bewaren van hun archief en voor zover nog mogelijk mondelinge getuigenissen vast te leggen.

*Het St.-Ceciliakoor en de Evangelisch Lutherische Singkreis samen gekiekt ter gelegenheid van hun gezamenlijk optreden in het ontmoetingscentrum d'Iefte op 08.06.87.
(Dorp en Toren, dia 1522)*

Bijlage : Chronologische lijst van de koorleiders

1. Meester René Vandekerckhove : 1936-1937
2. Joseph Vandekerckhove : 1937-1945
3. Daniël Wylaeyts : 1945-1958
4. Leon Bossuyt : 1958-1969
5. Emmanuel Delrue : 1969-1972
6. Leon Bossuyt : maart 1972-juni 1972
7. Van juni 1972 tot begin december 1973 is er geen koorleider
8. Joos Marichal : sedert december 1973

Foto's uit de oude doos

Freddy Byttebier.

Ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van de Bond van Kroostrijke Gezinnen werd op 16 juli 1933 een groots vlaggefeest gehouden met o.a. een stoet. De foto werd genomen op de hoek van de St.-Rochusstraat en de Vichsteenweg en toont waarschijnlijk de bewoners van de Oostwijk op weg naar de verzamelpaats van de stoet. Het hoekhuis was herberg "In den Tram" (heden sportwinkel Play-back). De man met pet uiterst links is Leo Coudyser. De ijsventer zou Gentil Lepoutre zijn. Naast de boever staan v.l.n.r. Edonie Deprost (echtgenote van Theodule Delombaerde), haar dochter Lea Delombaerde en Maria Rohaert (echtgenote van Benoni Hostijn) met haar dochter Mariette Hostijn.

(Archief Leon Defraeye-Gemeente Deerlijk)

Deerlijkse dialect onder de loupe genomen (dl. II)

Rik Demeyere.

HOOFDSTUK 1 : DE SOCIOLINGUISTISCHE FACTOR LEEFTIJD

=====
Dat er in veel gevallen een aanzienlijk verschil bestaat tussen de (dialect) uitspraak van een oudere persoon tegenover die van een jongere is evident. Hoe vaak gebeurt het immers niet dat (groot)ouders met een zekere trots verklaren dat hun (klein)kind van vijf à zes jaar veel "mooier" spreekt dan zichzelf, of zelfs nog sterker dat de kleine zelf zegt dat een kennis/familie-lid niet bijvoorbeeld "douk" moet zeggen maar "doek". Wat daar nu precies achter steekt snapt het kind natuurlijk nog niet, maar een dergelijke situatie is tekenend voor wat met alle Vlaamse dialecten, ook het Deerlijks, gebeurt : De "platte" dialectuitspraak wordt steeds meer op de achtergrond gedrongen, of anders gezegd het Algemeen Nederlands (= het A.N.) is overal in opmars.

Dit is nu precies wat ik ook met mijn dialectstudie wilde bewijzen. De cijfers opgemaakt voor de hiernavolgende klanken, steeds weergegeven door 2 of meer verschillende uitspraken (of allofonen) - dialectuitspraak tegenover (meer) A.N.(-gerichte) uitspraak - zullen dit illustreren.

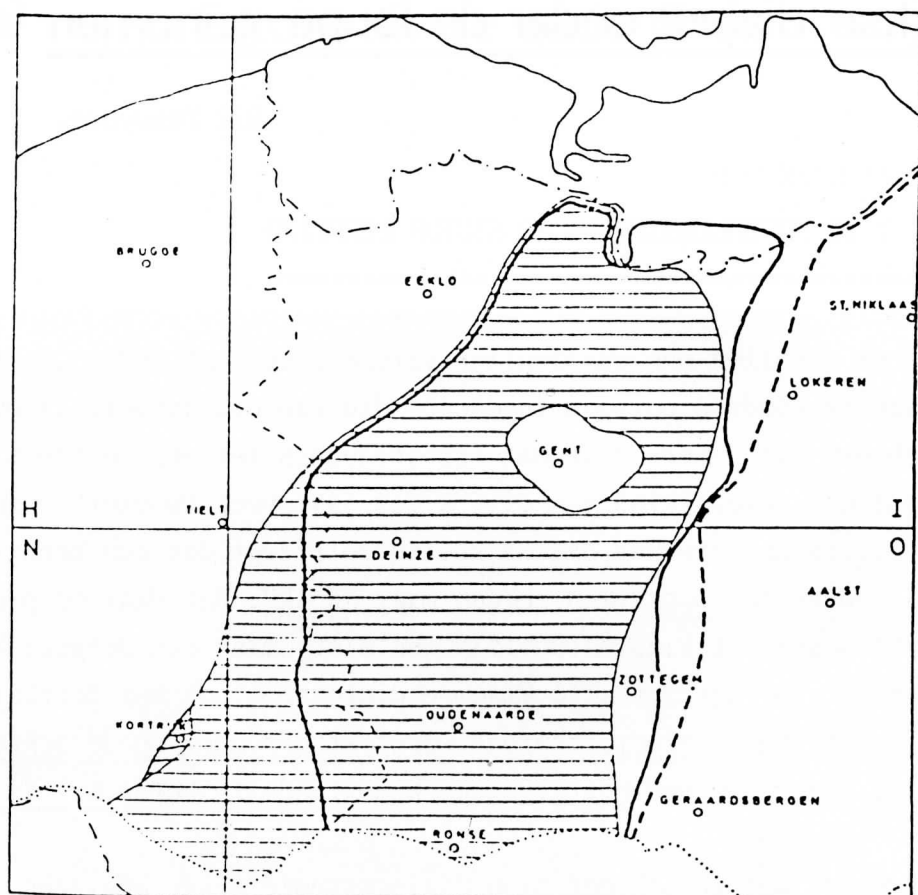
I. De meervoudsvorm van zelfstandige naamwoorden met een auslautvocaal (= eindigend op een lange klinker) : (ts) of (s)

De woorden auto's, cafés, cadeaus en paraplu's

Slechts in een beperkt gedeelte van het Vlaamse taalgebied, o.a. in het Deerlijks, komt (ts) (naast de gewone (s)) voor als meervoudsvorm van zelfstandige naamwoorden eindigend op een lange vocaal. Het kaartje (4) op de volgende bladzijde zal duidelijk maken over welk gebied we het hier hebben.

Op basis van het in voetnoot 4 vernoemde artikel van mijn promotor J.Taeldeman en onze "ervaring" als Deerlijks dialectspreker verwachten we in ons dialect overwegend (ts) te noteren.

(4) Dit kaartje hebben we overgenomen uit : J.TAELDEMAN, "Oostvlaamse "hippiets" en metanalyse", Album Willem Péé, 1973, p.351-361.

gebied met meervouds- en genitiefmorphem -ts (en -s).

We veronderstellen echter dat onder invloed van de cultuurtaal de uitgang (s) ook zal voorkomen, vooral dan bij de jongste leeftijdsgroep. Onze gegevens en cijfers, die we op een zo objectief mogelijke manier hebben verzameld en berekend, tonen dit ook aan.

De onderstaande tabel maakt dit duidelijk :

WOORD \ PERSOON	PERSOON																			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
AUTO'S	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts
CAFÉS	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts
CADEAUS	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts
PARAPLU'S	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts
	OUD						MIDDEN						JONG							

Procentueel geeft dat de volgende resultaten :

- groep I (oudste groep) : 24/24 (ts) - realisaties => 100 %
0/24 (s) - realisaties => 0 %
- groep II (middengroep) : 22/32 (ts) - realisaties => 68,7 %
9/32 (s) - realisaties => 28,2 %
1/32 (n) - realisaties => 3,1 %
- groep III (jongste gr.) : 2/24 (ts) - realisaties => 8,3 %
22/24 (s) - realisaties => 91,7 %

Conclusie

Het is overduidelijk dat we hier te maken krijgen met een zeer recente, maar ook vrij radicale overgang in het dialect. We stellen immers een vlugge expansie vast van de (s)-uitspraak, die nagenoeg resulteert in de verdwijning van de dialectvariant bij de jongste generatie.

Opmerking

Alleen de uitgang (n) die we slechts 1 maal aantreffen, in het woord kado(n), vraagt hier om een bijkomende verklaring. Wellicht is het zo dat de informant in kwestie de normale <en>-uitgang van meervoudige zelfstandige naamwoorden eindigend op een medeklinker (deur - deuren; kast - kasten) onbewust ook heeft toegevoegd aan een woord uit de subcategorie van zelfstandige naamwoorden eindigend op een lange klinker. Aldus krijgen we de vorm (kado.n) in plaats van (kado.(t)s) (cadeaus). (Dit verschijnsel hebben we trouwens op een totaal van 76 informanten (= het totale aantal informanten voor de 4 woonkernen Harelbeke, Deerlijk, de Belgiek en Vichte samen) slechts nog 2 maal aangetroffen in Harelbeke bij het woord cafés. Daar noteerden we 2 keer café(n) in plaats van café((t)s).)

II. De intervocalische g (5) in de volgorde V (= klinker) + g + en

De woorden negen, zwijgen, voegen, dagen en buigen

De intervocalische g wordt in het "echte" Deerlijkse dialect steeds gesyncopeerd (= weggelaten) in de sequentie V + g + en. Dit is trouwens een kenmerk van de dialecten behorend tot de Oostvlaamse

(5) intervocalische g = de g staande tussen 2 vocalen, klinkers.

dialectgroep. Door de inwerking van de standaardtaal op het dialect echter kunnen we veronderstellen dat ook hier de A.N.-uitspraak dicht zal worden benaderd. (We dienen hier wel het woordje "benaderen" te gebruiken want in het Deerlijks en omringende dialecten wordt de g zelden of nooit als (g) uitgesproken, maar (bijna) steeds als (h).)

Uit onze gegevens en cijfers blijkt dat een dergelijke evolutie van dialect naar standaardtaal toe weer duidelijk naar voren komt.

tabel

opm.: Het teken / betekent weglating van de g.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
NEGEN	/	/	/	/	h	/	/	/	/	/	h	/	h	/	/	/	h	h	/	/
ZWÜGEN	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	h	/	/	/	h	/	h	h	/	/
VOEGEN	/	/	h	h	h	/	/	/	/	h	h	h	h	/	h	/	/	/	/	/
DAGEN	h	/	/	/	/	/	/	/	/	/	h	h	h	/	h	/	h	h	/	/
BUIGEN	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	h	h	/	/	h	/	h	/	/	/
	OUD					MIDDEN					JONG									

Dit levert per groep de volgende procenten op :

- groep I : 25/30 (/) - realisaties => 83,3 %
5/30 (h) - realisaties => 16,7 %
- groep II : 28/40 (/) - realisaties => 70 %
12/40 (h) - realisaties => 30 %
- groep III : 19/30 (/) - realisaties => 63,3 %
11/30 (h) - realisaties => 36,7 %

Conclusie

De cijfers wijzen op een lichte (maar wellicht verder evoluerende) expansie van de (h)-uitspraak. Deze evolutie mogen we niet alleen toeschrijven aan de inwerking van de standaardtaal op het dialect. Wellicht belangrijker is hier dat de (h)-realisatie de typisch Westvlaamse uitspraak is die meer prestige in zich draagt, precies omdat het Algemeen Nederlands dichter wordt benaderd.

(Dat de typisch Westvlaamse dialecten, waartoe ook het Harelbeeks behoort, gekenmerkt worden door (h)-uitspraak van de g in de sequentie V+ g + en blijkt heel duidelijk uit mijn licentiaatsthesis : In Harelbeke noteerden we op 100 gevallen (= 20 informanten X 5 woorden) 99 (h)-realisaties en slechts 1 (/)-realisatie. Deze laatste kunnen we dus afdoen als een lapsus, een verspreking van de Harelbeekse informant in kwestie.)

Opmerking : De volgorde V + g + e

In onze studie hadden we ook de woorden droog en nagel opgenomen om na te gaan wat gebeurt met de g in de sequentie V + g + e. (Wanneer geschreven komt in deze woorden geen -e voor, maar droog en nagel worden in het dialect steeds met een eind-e uitgesproken.) De bekomen resultaten vormden enkel een bevestiging van wat we reeds wisten : de g wordt in dergelijke gevallen zonder uitzondering gerealiseerd als (h) en wordt bijgevolg nooit gesyncopeerd. De informanten in de 4 woonkernen gaven immers steeds de uitspraak dro(h)e en no(h)le op. Bijgevolg werd dit enkel in een aanhangsel behandeld omdat het ons geen nieuwe gegevens opleverde.

III. De lange vocaal (o.) (uit Westgermaanse au) voor labiaal en velair

De woorden geloven, dromen, lopen, stroom,
t(eh)ope (= samen), rook en look

Eerst een woordje uitleg bij bovenstaande titel :
Belangrijk om weten is dat de uitspraak van een klinker kan worden beïnvloed door de voorafgaande of navolgende klank(en). (Hiervoor gebruikt men de term fonologische context.) In ons geval is de consonant (= medeklinker) volgend op de oo van belang en meer bepaald :

1) de (bi)labiale consonant =

A. De medeklinker in eerste instantie gevormd door het afsluiten van de luchtstroom met beide lippen.

Hier is dit het geval met de m in dromen, stroom
p lopen, t(eh)ope

of

B. De consonant die ontstaat door een vernauwing, die wordt gevormd door de boventanden tegen de onderlip te drukken.

Hier is dit het geval met de v in geloven.

2) de velaire consonant =

De medeklinker in een eerste fase ontstaan doordat de luchtstroom wordt afgesloten door een gewelfde achtertong tegen het velum (= het achterste gedeelte van het gehemelte) te drukken.

Dit komt hier voor bij de k in rook, look.

Na dit stukje theorie een aantal voorbeelden uit het Vichtse dialect die illustreren waarom een opsplitsing in

1. oo + lab/vel

2. oo + niet-lab/niet-vel

nodig is.

Voor de oo in de woorden geloven, dromen, lopen, stroom, t(eh)ope, rook en look (= oo + (bi)lab/vel) werd in Vichte steeds de (γ^{v}) uitspraak genoteerd. Dit is de realisatie die sterk lijkt op onze eu-uitspraak (zoals in deur), echter wat langer gerekt met als gevolg een diftong of tweeklank (= klank die bestaat uit 2 elementen, zoals duidelijk wordt in de fonetische transcriptie).

Voor woorden echter waarin de oo niet gevolgd wordt door een (bi)labiale of velaire consonant (zoals in de woorden oor, groot en droog uit onze vragenlijst) tekenden we in Vichte steeds (u_r^{v}) op. Dit is de realisatie die sterk aanleunt bij de uitspraak van oo zoals we die aantreffen in noot, open, oven,..., echter ook wat langer gerekt met als gevolg een tweeklank.

In Deerlijk nu is de situatie echter iets complexer. We kunnen de woorden niet meer netjes in 2 vakjes opsplitsen zoals in Vichte wel het geval was : 1) oo + (bi)lab/vel = (γ^{v})

2) oo + nt-lab/nt-vel = (u_r^{v})

Wel is het zo dat bij niet-labiale en niet-velaire consonanten ook steeds (u_r^{v}) wordt genoteerd. Bij de (bi)labiale en velaire medeklinkers echter komen beide realisaties voor. Zowel (γ^{v}) als (u_r^{v}) werden opgetekend. Deze categorie zullen we nu weer aan een nader onderzoek onderwerpen. Eerst zullen we de uitspraak per leeftijdsgroep bekijken en daarna zullen we trachten een uitleg te geven voor dit verschijnsel dat afwijkt van het naburige Vichtse dialect (en ook het Harelbeekse zoals verder zal blijken).

Tabel

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
ROOK	u_r^{v}	γ^{v}	u_r^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	u_r^{v}	γ^{v}	u_r^{v}	γ^{v}	γ^{v}	u_r^{v}	u_r^{v}	u_r^{v}	γ^{v}	γ^{v}	u_r^{v}	u_r^{v}	γ^{v}	u_r^{v}
LOPEN	u_r^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	u_r^{v}	γ^{v}	γ^{v}	u_r^{v}	u_r^{v}	γ^{v}	γ^{v}	u_r^{v}	u_r^{v}	γ^{v}	u_r^{v}
LOOK	u_r^{v}	u_r^{v}	u_r^{v}	γ^{v}	γ^{v}	u_r^{v}	u_r^{v}	γ^{v}	u_r^{v}	u_r^{v}	γ^{v}	u_r^{v}	u_r^{v}	u_r^{v}	γ^{v}	γ^{v}	u_r^{v}	u_r^{v}	u_r^{v}	u_r^{v}
T(CH)OPE	u_r^{v}	γ^{v}	/	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	u_r^{v}	γ^{v}	/	γ^{v}	γ^{v}	u_r^{v}	/	γ^{v}	u_r^{v}
DROMEN	u_r^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	u_r^{v}	γ^{v}	u_r^{v}	γ^{v}	u_r^{v}	γ^{v}	γ^{v}	u_r^{v}	u_r^{v}	γ^{v}	u_r^{v}
GELOVEN	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	u_r^{v}	γ^{v}	u_r^{v}	γ^{v}	γ^{v}	u_r^{v}	γ^{v}	γ^{v}	u_r^{v}
STROOM	u_r^{v}	γ^{v}	u_r^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	u_r^{v}	γ^{v}	γ^{v}	γ^{v}	u_r^{v}	γ^{v}	γ^{v}	u_r^{v}	u_r^{v}	γ^{v}	u_r^{v}
	OUD						MIDDEN						JONG							

Opmerking

- 1) / betekent dat de informant in kwestie het woord t(eh)ope niet gebruikte, maar wel tegare. Dit komt hier 3 maal voor.
- 2) Voor het woord stroom bij informant 13 en rook bij 19 merken we dat beide realisaties werden opgetekend. Dit betekent dat de proefpersoon zelf twijfelt over de uitspraak die hij gebruikt en daarom dan ook beide opgeeft.

In procenten uitgedrukt levert dat per groep de volgende resultaten op :

groep I	: 30/41(γ^{v})-realisaties => 73,1 %
	11/41(u_r^{v})-realisaties => 26,9 %
groep II	: 33/56(γ^{v})-realisaties => 59 %
	23/56(u_r^{v})-realisaties => 41 %
groep III	: 21/42(γ^{v})-realisaties => 50 %
	21/42(u_r^{v})-realisaties => 50 %

Conclusie

We stellen vast dat er per leeftijdsgroep van oud naar jong steeds meer (u_r^{v})-realisaties worden genoteerd. Dit vormt een aanwijzing dat

de (u_{r^2})expansief is en bijgevolg de(γ^2) in het defensief wordt gedrongen.

Een verklaring hiervoor is niet zo moeilijk te vinden wanneer we het Deerlijkse dialect plaatsen in een ruimer geografisch kader. Bij de echte Westvlaamse dialecten, o.a. het Harelbeeks, wordt de oo (uit Westgermaanse au) steeds (u_{r^2}) uitgesproken, zowel vóór (bi)lab/vel als vóór andere medeklinkers. Aan de andere kant hebben we dan de Belgiek, Vichte en oostelijker gesproken dialecten waar oo + (bi)lab/vel steeds (γ^2) oplevert. Een eerste vaststelling bij het bekijken van de cijfers van oo + (bi)lab/vel is dus dat Deerlijk nu nog als een overgangszone dient te worden beschouwd tussen enerzijds een westelijk gebied met (u_{r^2}) en anderzijds een oostelijk gebied met (γ^2). In Deerlijk komen beide klanken immers veelvuldig voor. Daarbij komt echter ook nog dat de cijfers een duidelijke evolutie laten zien: De (u_{r^2}) is progressief en dat zou kunnen met zich meebrengen dat, natuurlijk op voorwaarde dat de vastgestelde evolutie zich doorzet, over een aantal generaties Deerlijk tot dat westelijk gebied zal behoren en er dus tussen Deerlijk en de Belgiek een min of meer lineaire grens zal zijn, met aan de ene kant (bijna) steeds (u_{r^2}) en aan de andere kant (bijna) steeds (γ^2). De verklaring nu voor de overgang van (γ^2) naar (u_{r^2}) dient volgens ons weer gezocht te worden in het streven om het "platte" dialect terug te dringen ten voordele van de cultuurtaal. De (u_{r^2}) immers, de Westvlaamse uitspraak, staat (veel) dichterbij het Algemeen Nederlands dan de (γ^2), de Oostvlaamse variant.

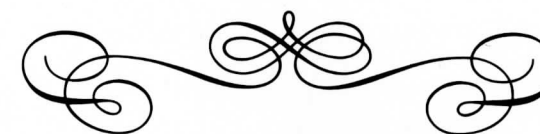
Dat houdt in dat de eerste realisatie meer prestige in zich draagt en bijgevolg gemakkelijker wordt overgenomen. Dit laatste geldt vooral voor personen die in een overgangsgedebied wonen, wat het geval is voor de Deerlijknaaren, daar zij nog gevoeliger zijn dan anderen voor taalverschillen omdat zij er dagelijks mee geconfronteerd worden.

Opmerking

Dat we te maken hebben met een overgangszone waarin de 2 uitspraken voorkomen blijkt heel duidelijk uit onze tabel op pagina 61. Bij niet minder dan 11 (van de 20) informanten werden beide realisaties genoteerd. Daarnaast waren er 6 personen die steeds (γ^2) opgaven en slechts 3 met steeds de (u_{r^2})-uitspraak. Sommige informanten waren er zich zelfs helemaal niet van bewust dat ze beide realisaties door elkaar gebruikten. Toen ik proefpersoon 12 de vraag stelde welke van de

2 realisaties bij hem het meest voorkwam, antwoordde hij verbaasd dat hij als "echte" Deerlijknaar slechts de (u_{r^2})-uitspraak gebruikte. Enkele ogenblikken eerder echter had ik voor 2 van de 7 woorden de (γ^2)-uitspraak opgetekend.

(wordt vervolgd)

ACTIVITEITEN

Onze volgende lessenreeks wordt gegeven door Rik Castelain uit Oudenaarde. In 3 maandagavonden (9, 16 en 23 november 1987) zal hij proberen ons een beter inzicht bij te brengen in de ingewikkelde feodaliteit. Inschrijven bij Nelly Verhelst (tel. 77.73.89): leden gratis, niet-leden betalen 300 fr.

Op vrijdag 20 november 1987 grijpt in het ontmoetingscentrum d'Iefte een voordracht plaats door R.H. Marijnissen van het Kunstpatrimonium te Brussel. Hij handelt over de betekenis van ons kunstbezit.